

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

STRATEGIC COMMUNICATIONS IN THE INFORMATION POLICY OF THE STATE: WAYS OF DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

У статті теоретично узагальнено основні риси, умови і характерні ознаки сучасної інформаційної війни Російської Федерації проти України як сукупності тісно пов'язаних напрямків протистояння: військового, економічного, соціального, інформаційного, дипломатичного, торговельного, науково-технічного. Обґрунтовано актуальність стратегічних комунікацій у сфері інформаційної політики держави у форматі протидії комплексним загрозам з боку Росії, насамперед їх інформаційно-психологічної складової. Доведено, що завданням стратегічних комунікацій в умовах війни є створення ефективної координації суб'єктів такої комунікації у різнорівневих системах із власною ієрархією, системою прийняття рішень, традицій, цілей, забезпечення єдності дії у межах єдиного вектору інформаційної політики держави. Обґрунтовано, що на інструментальному рівні ефективна система стратегічних комунікацій має створювати формалізовану модель взаємодії між відомствами, їх оперативну координацію для встановлення певного нарративу. Сформульовано тезу, що така модель може уявляти мозаїчну систему і поєднувати в собі найбільш ефективні та дієві методи та прийоми, способи та технології публічного управління та адміністрування, які відповідають поставленим завданням. Досліджено актуальні питання стратегічних комунікацій з позицій національної безпеки в українському законодавстві, а саме у Воєнній доктрині України, у дорожній карті Програми партнерства Україна-НАТО із стратегічних комунікацій, Стратегії воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона». У статті підкреслюється необхідність підготовки фахівців із конкретних складових стратегічних комунікацій (публічна дипломатія, інформаційно-психологічні операції, військові зв'язки з громадськістю) та здатних розробляти плани із стратегічних комунікацій та ефективно реалізувати їх.

Ключові слова: стратегічні комунікації, державна інформаційна політика, російсько-українська війна, інформаційна війна, інформаційна безпека держави.

The article theoretically summarizes the main features, conditions and characteristics of the modern information war of the Russian Federation against Ukraine as a set of closely related directions of military, economic, social, informational, diplomatic, trade, scientific and technical confrontation. The relevance of strategic communications in the field of information policy of the state in the form of countering complex threats from Russia, primarily their informational and psychological component, is substantiated. It has been proven that the task of strategic communications in the conditions of war is to create effective coordination of the subjects of such communication in multi-level systems with their own hierarchy, decision-making system, traditions, goals, ensuring the unity of actions within a single vector of the state's information policy. At the instrumental level, an effective system of strategic communications should create a formalized model of interaction between departments, their operational coordination to establish a certain narrative. The thesis is that such a model can represent a mosaic system and combine the most efficient and effective methods and techniques and technologies of public management and administration that meet the tasks set. Current issues of strategic communications from the standpoint of national security in Ukrainian legislation, namely in the Military Doctrine of Ukraine, in the roadmap of the Ukraine-NATO Strategic Communications Partnership Program, and in the Military Security Strategy of Ukraine "Military Security – Comprehensive Defense" were studied. The article emphasizes the need to train specialists in specific components of strategic communications (public diplomacy, informational and psychological operations, military public relations) and capable of developing strategic communications plans and effectively implementing them.

Key words: strategic communications, state information policy, Russian-Ukrainian war, information war, information security of the state.

УДК 351/354:316.77.061
DOI <https://doi.org/10.32843/rma2663-5240-2022.30.4>

Михайлова О. Г.

аспірант кафедри соціальної філософії та управління
Державний податковий університет

Постановка проблеми у загальному вигляді. З 24 лютого 2022 року Українська держава захист своєї незалежності здійснює через криваву, підступну війну з боку Російської Федерації не тільки з використанням регулярної армії. Специфіка війн XXI століття, зокрема російсько-української війни 2022 року, полягає в тому, що провідними є не тільки традиційна зброя, а й такі інструменти, як політичний, дипломатичний, економічний, інформаційний, ідеологічний, психологічний,

гуманітарний впливи, роль яких стає навіть більш ефективною та руйнівною. Інформаційна агресія, поряд з іншими формами протистояння, призвела до пошуку експертами з національної безпеки можливих механізмів цілісної відповіді на такий виклик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Стратегічним комунікаціям у сфері безпеки, оборони та міжнародних відносин найбільшу увагу було приділено у дослідженнях зарубіжних науковців, серед яких: Р. Брукс, Г. Вільям,

Д. Гавра, Д. Гейдж, Л. Гемерт, П. Глендай, Е. Голдман, К. Йорк, П. Корніш, Дж. Ліндлі-Френч, М. Маллен, Д. Мюрфі, К. Пол, А. Рідінг, Б. Стейн, К. Талі, Б. Хайб, С. Хельмус, Д. Хольцхаузен. Серед вітчизняних науковців стратегічні комунікації стали об'єктом досліджень у А. Баровської, В. Бебика, Д. Дубова, С. Квіта, О. Крутія, Д. Коники, О. Кушнір, В. Ліпкана, В. Пилипчука, Г. Почепцова, Є. Романенка, Т. Сивак, С. Соловйова, М. Шклярук та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Стратегічні комунікації в інформаційній політиці органів публічної влади сьогодні є найважливішою сферою, яка забезпечує зв'язок влади з населенням. Як свідчать національна та світова практики, комунікація в публічному управлінні є специфічною діяльністю, яка потребує вивчення та наукового обґрунтування для застосування та розвитку. Державне регулювання інформаційного простору, як і комунікаційна діяльність органів публічного управління та адміністрування зокрема, не є системними, тобто здійснюються хаотично, епізодично і досі не виокремилися в самостійну складову державної політики.

Мета статті – виявлення шляхів розвитку стратегічних комунікацій та міри їх впливу на дієвість інформаційної політики Української держави в умовах російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. Аналіз реальних подій військового протистояння між Україною і Російською Федерацією дозволяє визначити основні риси та умови сучасної інформаційної війни, а саме:

- існування єдиного центру, який планує, організовує та контролює агресивні дії в усіх сферах життєдіяльності суспільства і держави, проти якої здійснюється агресія;

- поєднання звичайних і нетрадиційних бойових дій та широкого кола учасників війни (збройні сили держави, терористи, найманці, банди, а також журналісти, дипломати, економісти, IT-фахівці тощо);

- орієнтація на боротьбу за свідомість людей, де головними учасниками інформаційного протистояння є телебачення, Інтернет, соціальні мережі, інші ЗМІ;

- боротьба в усіх сферах життя людини, суспільства та держави (через спілкування із родичами, колегами, бізнес-партнерами тощо, які проживають в країні агресора; через рекламні повідомлення; символіку).

Характерними ознаками інформаційної війни Росії проти України є також:

- залучення або використання в цілях держави-агресора окремих осіб, груп, організацій і партій, їх можливостей шляхом явного та/або

прихованого маніпулювання їхніми поглядами та переконаннями;

- розгортання та ведення широкої інформаційної війни та психолого-ідеологічної атаки стосовно власного населення та особового складу власних збройних сил, проти міжнародного співтовариства з метою введення в оману щодо справжніх намірів агресора (відверті маніпуляції, дезінформація, брехлива та до певної міри одноманітна «геббельська» пропаганда);

- створення сепаратистських рухів у державі, проти якої чиниться агресія, за політичними, етнічними або релігійними ознаками;

- проникнення розвідки в усі сфери діяльності держави, проти якої чиниться агресія (як військову, так і державну), розгортання широкої агентурної мережі, підкуп державних службовців та окремих політиків;

- вплив (руйнування) на фінансову та енергетичну систему, на промислові об'єкти (особливо ВПК) з метою дестабілізації та зупинки їх функціонування та розвитку;

- ведення торгівельних воєн шляхом припинення транзиту, введення підвищених мит або заборони ввезення товарів і недопущення їх надходження на власні ринки з держави, з якою ведеться війна;

- розповсюдження зброї та боєприпасів у районах із сепаратистськими настроями;

- створення або використання сприятливої політичної ситуації для початку прихованих бойових дій з метою з найменшими втратами захопити частину території держави, проти якої чиниться агресія;

- централізоване управління як збройними силами, так і незаконними збройними формуваннями, сепаратистами, терористами, бойовиками, диверсійно-розвідувальними групами;

- організація плебісциту чи референдуму на тимчасово захоплених територіях для виправдання «етнічної» агресії з псевдометою захисту інтересів певних груп (іншої національності чи релігії);

- блокування або порушення зв'язку;

- залякування (розповсюдження недостовірної інформації, скоєння кримінальних злочинів, руйнація інфраструктури населених пунктів тощо) мирного населення країни, проти якої чиниться агресія, з метою створення паніки і втрати віри у перемогу;

- вивезення з окупованої території матеріальних цінностей, сировини, енергоносіїв та мирного населення (переважно дітей) з псевдометою захисту їх від військових дій;

- створення на тимчасово окупованих територіях органів державного управління, підконтрольних державі-агресору;

– використання політичного, дипломатичного, економічного, інформаційного, конфесійного та інших видів невійськового потенціалу країни-агресора в усіх сферах життя людини, суспільства та країни, проти яких чиниться агресія.

Отже, сучасна російсько-українська війна – це сукупність тісно пов'язаних напрямків протистояння: військового, економічного, соціального, інформаційного, дипломатичного, торговельного, науково-технічного тощо. З огляду на те, що держава, яка стримує агресію, є одночасно суб'єктом і об'єктом такої війни, то дії на всіх її ділянках мають бути підпорядковані єдиній меті – протистояння державі-агресору і бути централізованими в усіх сферах. Термін «стратегічні комунікації» сьогодні стає предметом обговорення у сфері інформаційної політики держави у форматі протидії комплексним загрозам з боку Росії, насамперед їх інформаційно-психологічній складовій.

Теоретичним і практичним підґрунтям для України є, насамперед, досвід США. С початку XXI століття використання інформації для впливу на перебіг військового конфлікту стало одним із ключових напрямків в роботі Міністерства оборони США. На думку американських військових експертів, при грамотно побудованій роботі в Інтернеті, зі ЗМІ та іншими джерелами інформації можна перемогти практично в будь-якому збройному протистоянні [1].

Досліджуючи питання стратегічних комунікацій в українському законодавстві, О. Кушнір наголошує на тому, що в сучасній практиці публічного управління «стратегічні комунікації» переважно розглядаються з позицій національної безпеки [4]. Зокрема, визначення даного поняття в Воєнній доктрині України, затвердженій Указом Президента України від 02.09.2015 р. № 555 (втратив чинність) надавалося, як скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, PR, військових зв'язків, інформаційних та психологічних заходів, спрямованих на просування цілей держави. У 2015 році була підписана дорожня карта Програми партнерства Україна-НАТО із стратегічних комунікацій.

У Стратегії воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона», затвердженій Указом Президента України від 25 березня 2021 р. № 121/2021 декларується, що досягнення цілей державної політики у військовій сфері, обороні та військовому будівництві з урахуванням умов та обмежень здійснюватиметься шляхом формування та

реалізації ефективної військової політики заснованої, зокрема, на стратегічних комунікаціях та інформаційній політиці у військовій сфері, оборонному та військовому будівництві, європейській та євроатлантичній інтеграції України [5].

Багатьма дослідниками «стратегічні комунікації» розглядаються як системні комунікації, що орієнтовані на встановлення взаємозв'язків і взаємовідносин між органами влади та суспільством, між державами, між громадянами, з метою досягнення встановленої мети через використання скоординованих програм, планів, тем, меседжів (повідомлень), слів, зображень та інших форм сигналів або участі тощо здатних інформувати, впливати чи переконувати цільові аудиторії (всередині держави, іноземні аудиторії, незгодних), у підтримці національних цілей [1; 2; 3].

В основі стратегічних комунікацій, зокрема, і в умовах війни, лежать наступні положення:

1. Інформування, вплив і переконання для просування інтересів і цілей державної політики.

2. Цілі мають бути чіткими та зрозумілими, адже саме це впливає на те, якої поведінки, дій чи поглядів ми збираємося досягти від цільових аудиторій в інтересах національної політики.

3. Координація та деконфліктизація для уникнення ситуацій, коли інформаційна діяльність одних структур (державних військових та цивільних, громадських, зокрема ЗМІ, громадські активісти тощо) призводить до ускладнення (або неможливості) інформаційної діяльності інших структур. Це відбувається, коли відсутня координація на рівні структур і відсутність координації на рівні повідомлень (власне їх змісту), що може призвести до вкрай негативних наслідків.

4. «Комунікація за допомогою дій» та зменшення розриву в конструкції *скавав – зроби*. Дії (поведінка, заходи, конкретні справи, політика) набагато важливіші за слова, що є загальною базовою позицією для ефективних стратегічних комунікацій [7].

Сьогодні первинною проблемою державних стратегічних комунікацій є проблема ефективної координації суб'єктів стратегічної комунікації у різнорівневих системах із власною ієрархією, системою прийняття рішень, традицій і навіть цілей. І головне завдання держави в умова військового російсько-українського протистояння і в подальшому – забезпечити єдність дій цих структур у межах єдиного вектору діяльності.

Ця координація має включати як загальну практичнокоординацію дій, так і створення єдиної системи уніфікованих повідомлень, що не суперечать одне одному. Ключове завдання –

провести реальний аудит можливостей органів державної влади і зрозуміти, як вищевказана система має виглядати в конкретних політико-адміністративних умовах. Останнє вкрай важко ігнорувати, оскільки природа державного управління, політико-управлінська культура, політична модель держави суттєво впливають на забезпечення системної взаємодії між владою, щоб замість «перетягування канату» вони працювали разом, особливо в умовах війни. Тут слід чітко розуміти, що на інструментальному рівні ефективна система стратегічних комунікацій – це, насамперед, однозначна формалізована модель взаємодії між відомствами, їх оперативна координація для встановлення певного наративу. Останнє формується не лише самою державою, а в тісному зв'язку з широким колом представників суспільства: військовими, науковцями, експертами, громадськими активістами тощо. Тому питання побудови системи стратегічних комунікацій є питанням координації.

Складною та неоднозначною залишається проблема підготовки фахівців із конкретних складових стратегічних комунікацій (публічна дипломатія, інформаційно-психологічні операції, військові зв'язки з громадськістю) і, не в останню чергу, фахівців, здатних розробляти плани із стратегічних комунікацій та ефективно реалізувати їх. Останнє вимагає достатнього глибокого знання не лише особливостей кожного конкретного елемента стратегічних комунікацій, а й державного управління загалом, механізмів координації державних інституцій та вміння налагоджувати ефективні зв'язки з недержавними суб'єктами.

Висновки. Найближчим часом ключовими питаннями розвитку системи стратегічних комунікацій в Україні будуть налагодження ефективної координації, вироблення цілісного бачення концепції стратегічних комунікацій, створення повноцінного та довгострокового механізму підготовки фахівців із стратегічних комунікацій в Україні, розроблення їх чіткої та ефективної регламентації для практичного використання органами державної влади в інтересах національної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баровська А. Стратегічні комунікації: досвід НАТО. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 1. С. 147–152.
2. Castells Manuel. Information Technology, Globalization and Social Development. *UNRISD Discussion Paper*. 1999. № 114. September.
3. Крутий О. М., Радченко О. В. Публічний діалог в системі політичної культури демократичного суспільства: монографія. Харків: Вид-во АДНДУ, 2016. 396 с.
4. Кушнір О. Поняття та сутність стратегічних комунікацій у сучасному українському державотворенні. Глобальна організація союзницького лідерства. URL: <http://goalint.org/ponyattya-ta-sutnist-strategichnixkomunikacii-u-suchasnomu-ukrainskomu-derzhavotvorenni>
5. Стратегія воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона», затверджена Указом Президента України від 25 березня 2021 р. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>
6. Bean H., Comor E. America's 'Engagement' Delusion: Critiquing a Public Diplomacy Consensus. *International Communication Gazette*. 2012. April. № 74. P. 203–220.
7. Christopher Paul. Getting Better at Strategic Communication, *Strategic Communication: Origins, Concepts, and Current Debates*. Santa Barbara, California: Praeger. ABC-CLIO, LLC, 2011.